

IMPLEMENTATION OF AI SYSTEMS FOR COPYRIGHT: A COMPARISON OF EU AND UZBEKISTAN LEGISLATIVE EXPERIENCES

Farrukh Khodjaev

Master's Researcher, Law Enforcement Academy of the Republic of
Uzbekistan

farruhcool1993@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0009-9013-8399>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19593769>

ARTICLE INFO

Received: 08th April 2026

Accepted: 14th April 2026

Online: 15th April 2026

KEYWORDS

Generative AI, Social impact of AI, Ethics and AI, EU AI Act, TDM Exceptions, Uzbekistan Civil Code, Intellectual Property Harmonization, Natural Language Processing, Machine Learning, Deep Learning, Big Data.

ABSTRACT

The rapid evolution of generative artificial intelligence (AI) technologies poses a number of unprecedented challenges to modern intellectual property law doctrine, requiring a conceptual rethinking of traditional legal norms. At the center of academic debate today is a complex dilemma: determining the legal status of authorship for works created by algorithms and the legality of using colossal data sets (Big Data) to train neural network models.

The European Union has already taken significant steps in this direction, introducing systemic regulation through the AI Act and the Digital Single Market Directive (DSM Directive). At the same time, many states, including the Republic of Uzbekistan, are currently at the stage of active search and formation of effective national regulatory models.

This paper critically analyzes the provisions of Chapter 61 of the Civil Code of the Republic of Uzbekistan in comparison with advanced European approaches. The study demonstrates that the current national legislation, largely focused on the protection of anthropocentric creativity, does not fully take into account the technological specifics of the processes of automated analysis of texts and data (Text and Data Mining, TDM). The author suggests a set of legislative initiatives aimed at harmonizing the legal field with the "Digital Uzbekistan - 2030" strategy. The introduction of specialized rules for TDM and the establishment of standards of transparency of algorithms will allow to achieve the necessary balance between stimulating technological progress and reliable protection of the rights of creative content creators.

MUALLIFLIK HUQUQI UCHUN SI TIZIMLARINI IMPLEMENTATSIYA QILISH: YEVROPA ITTIFOQI VA O'ZBEKISTON QONUNCHILIK TAJRIBASI QIYOSIDA

Farrukh Khodjaev

Huquqni muhofaza qilish akademiyasi “Kiberxavfsizlikni huquqiy ta’minlash”

mutaxassisligi magistratura tinglovchisi

farruhcool1993@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0009-9013-8399>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19593769>

ARTICLE INFO

Received: 08th April 2026

Accepted: 14th April 2026

Online: 15th April 2026

KEYWORDS

Generativ sun’iy intellekt, SIning ijtimoiy ta’siri, Etika va SI, YIning SI to’g’risidagi akti, TDM istisnolari (matn va ma’lumotlarni tahlil qilish), O’zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi, Intellektual mulkni uyg’unlashtirish, Tabiiy tilni qayta ishlash, Mashinaviy o’rganish, Chuqur o’rganish, Big Data.

ABSTRACT

Generativ sun’iy intellekt (SI) texnologiyalarining jadal rivojlanishi intellektual mulk huquqi sohasida kutilmagan muammolarni keltirib chiqarmoqda. Bu esa an’anaviy huquqiy normalarni tubdan qayta ko’rib chiqishni taqozo etadi. Bugungi kunda ilmiy bahslarning markazida murakkab bir masala turibdi: algoritmlar yaratgan asarlarning mualliflik maqomini belgilash va neyron tarmoqlarini o’qitishda ulkan ma’lumotlar to’plamidan (Big Data) foydalanishning qonuniyligini ta’minlash.

Yevropa Ittifoqi bu borada allaqachon muhim qadamlarni tashladi. Xususan, “Sun’iy intellekt to’g’risida”gi akt va “Raqamli yagona bozor” direktivasi (DSM Directive) orqali sohani tizimli tartibga solishni joriy etdi. Shu bilan birga, ko’plab davlatlar, jumladan, O’zbekiston Respublikasi ham hozirda milliy tartibga solishning samarali modellarini izlash va shakllantirish bosqichida turibdi.

Mazkur maqolada O’zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 61-bobi qoidalari Yevropaning ilg’or yondashuvlari bilan qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqot shuni ko’rsatadiki, amaldagi milliy qonunchilik asosan inson ijodkorligini himoya qilishga yo’naltirilgan bo’lib, matn va ma’lumotlarni avtomatlashtirilgan tahlil qilish (Text and Data Mining, TDM) jarayonlarining texnik xususiyatlarini to’liq hisobga olmaydi.

Muallif huquqiy sohani “Raqamli O’zbekiston — 2030” strategiyasi bilan uyg’unlashtirishga qaratilgan qonunchilik tashabbuslarini taklif etadi. TDM jarayonlari uchun maxsus qoidalar kiritish va algoritmlarning shaffofligi standartlarini belgilash texnologik taraqqiyotni rag’batlantirish hamda ijodkorlar huquqlarini ishonchli himoya qilish o’rtasidagi zarur muvozanatni ta’minlashga xizmat qiladi.

Kirish. Huquqiy aniqlikka nisbatan algoritmik chaqiriqlar

Katta til modellari va diffuziya algoritmlarining jadal rivojlanishi huquqshunoslikda yangi davrni boshlab

berdi hamda intellektual mulk huquqi haqidagi an’anaviy tasavvurlarni o’zgartirib yubordi. Generativ sun’iy intellekt (SI) klassik mualliflik huquqi qoidalarini jiddiy sinovdan o’tkazmoqda.

U faqat inson ijodkorligini himoya qilinadigan obyektning yagona manbai deb hisoblash qanchalik to'g'riligini shubha ostiga qo'yimoqda. Hozirda muhim konseptual savol paydo bo'ldi: mashinaviy o'rganish jarayonlarini "insofli foydalanish" deb baholash kerakmi yoki sanoat miqyosidagi noqonuniy nusxa ko'chirishmi?

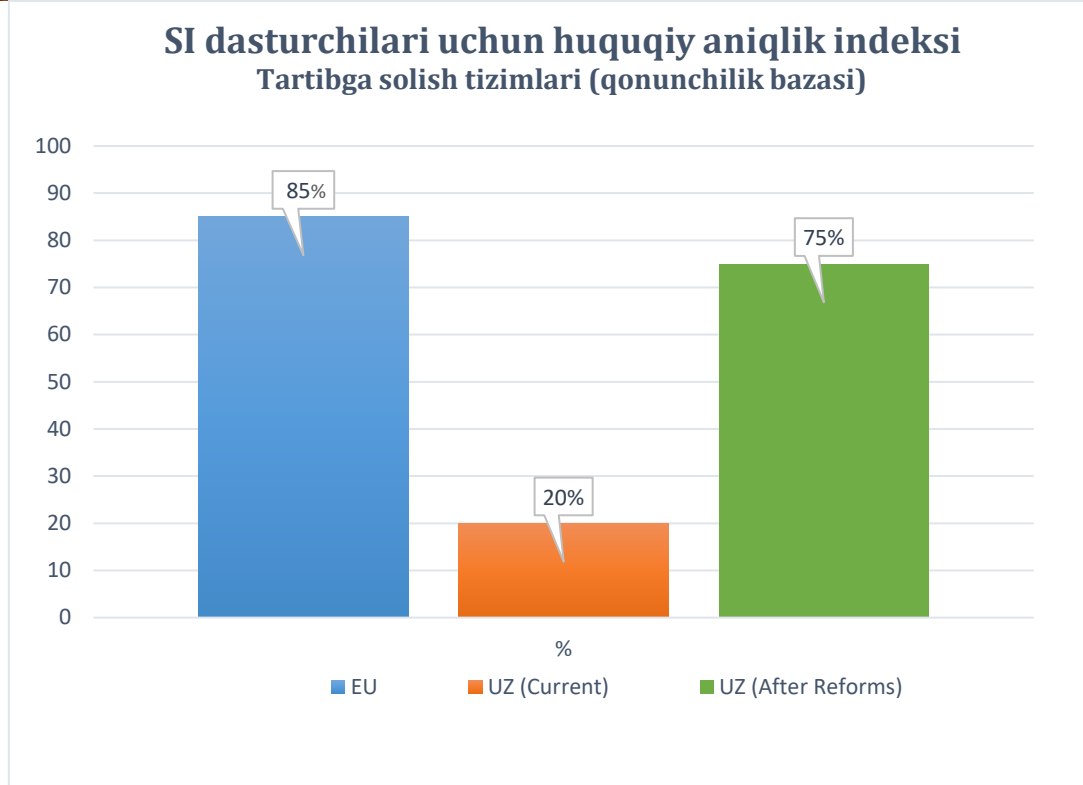
Bu masala global texnologik ierarxiyada munosib o'rin egallashga intilayotgan rivojlanayotgan iqtisodiyotlar uchun hayotiy ahamiyatga ega. Bunday davlatlar murakkab "uchlik tanlov" qarshisida turibdi: innovatsiyalarni jadallashtirish, milliy intellektual boylikni himoya qilish va raqamli xavflarni kamaytirish zarurati. Shunday sharoitda Yevropa Ittifoqi global "tartibga soluvchi yetakchi" vazifasini o'tamoqda. 2019-yildagi Raqamli mualliflik huquqi direktivasi va 2024-yildagi SI to'g'risidagi reglamentni birlashtirish orqali YI SIning butun hayotiy siklini — o'rgatuvchi ma'lumotlarni yig'ishdan tortib, yakuniy natijani tahlil qilishgacha qamrab oluvchi yaxlit nazorat tizimini yaratdi.

Shu bilan birga, O'zbekiston Respublikasining huquqiy muhiti bunday tub burilishlarga hali tayyor emasligini ko'rsatmoqda. "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasining ulkan maqsadlariga qaramay, amaldagi qonunchilik hamon qat'iy antropotsentrik (insonga yo'naltirilgan) paradigma doirasida qolib ketmoqda. Bu yerda ijodkorlik faqat inson mehnati

mahsuli deb hisoblanadi. Davom etayotgan huquqiy noaniqlik investorlar va ijodkorlar uchun jiddiy xavf tug'dirmoqda. Bu esa mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligini pasaytirib, raqamli transformatsiya sur'atlarini sekinlashtirishi mumkin.

Sog'lom va raqobatbardosh SI ekotizimini yaratish uchun huquqiy sohani tubdan yangilash zarur. Davlat Fuqarolik kodeksi normalarini qayta ko'rib chiqishi va uchta asosiy jihatga: subyektlikni (mualliflikni) huquqiy aniqlashga, mulkiy huquqlarni taqsimlash qoidalariga hamda algoritmlarni o'qitish uchun ma'lumotlardan foydalanishni qonuniylashtirishga e'tibor qaratishi lozim. Isloh qilingan qonunchilik texnologik taraqqiyot ijodkorlar manfaatlarini bilan ziddiyatga kelmaydigan muvozanat vositasiga aylanishi kerak.

Moslashuvchan va bashorat qilinadigan huquqiy muhit nafaqat xalqaro kapitalni jalb qiladi, balki O'zbekistonning global raqamli iqtisodiyotdagi mustaqilligini ham ta'minlaydi. Huquqiy madaniyatni oshirish ham birdek muhim: huquqshunoslarni muntazam tayyorlash va aholining SI hamda intellektual mulk masalalari bo'yicha bilimni oshirish yangi normalarning shunchaki qog'ozda qolmasligini, balki innovatsion rivojlanishning real drayveriga aylanishini kafolatlaydi.

Rasm 1. Huquqiy aniqlik indeksi.

1-rasmda keltirilgan ma'lumotlar turli huquqiy muhitlarda AKT (IT) sohasi vakillari uchun "Huquqiy aniqlik indeksi" darajalarini qiyosiy tahlil qilish natijalarini ko'rsatadi. Mazkur indeks SI muallifligi, ma'lumotlardan foydalanish tartibi (TDM) va algoritmlar shaffofligi kabi masalalarda qonunchilik bazasining qanchalik aniq ekanligini ifodalaydi.

Amaldagi ko'rsatkichlarning qiyosiy tahlili

Tadqiqot natijalariga ko'ra, Yevropa Ittifoqi huquqiy aniqlik bo'yicha eng yuqori ko'rsatkichni — 85 foizni qayd etgan. Bunday yuqori natijaga tizimli tartibga solish (SI to'g'risidagi akt) va shakllangan sud amaliyotining o'zaro uyg'unligi tufayli erishilgan. Bundan farqli o'laroq, O'zbekiston Respublikasi qonunchiligining hozirgi holati atigi 20 foizga baholanmoqda. Bu o'ta past ko'rsatkich Fuqarolik kodeksidagi mavjud huquqiy bo'shliqlarning statistik

in'ikosidir. Generativ kontentga bo'lgan egalik huquqi masalasidagi noaniqlik dasturchilar uchun yuqori huquqiy xatarlarni yuzaga keltirmoqda. Bu esa, o'z navbatida, mamlakatning yuqori texnologiyalar sektorida investitsiya faolligining pastligi bilan bevosita bog'liqdir.

Taklif etilayotgan islohotlarning samaradorlik prognozi

Ushbu ishda taklif etilayotgan huquqiy islohotlar — jumladan, O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 1042-moddasiga aniqlik kiritish va TDM qoidalarini joriy etish amalga oshirilgandan so'ng, indeks 75 foizgacha ko'tarilishi mumkin. Indeksning bunday keskin o'sishi (55 foiz punktga) shuni ko'rsatadiki, qat'iy insonga yo'naltirilgan (antropotsentrik) modeldan moslashuvchan tartibga solishga o'tish milliy yurisdiksiya va ilg'or xalqaro standartlar o'rtasidagi

tafovutni deyarli yo'qotish imkonini beradi.

Statistik ma'lumotlar bo'yicha xulosalar

Shunday qilib, raqamlar tadqiqot gipotezasini tasdiqlaydi: O'zbekistonning amaldagi huquqiy muhiti texnologik rivojlanish uchun to'siq bo'lib xizmat qilmoqda. Islohotlardan so'ng indeksning 75 foizga yetishi xalqaro investorlar uchun ***"xavfsizlik ostonasi"***ga erishilganidan dalolat beradi. Bu esa "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi maqsadlarini amalga oshirishning zaruriy shartidir. YI ko'rsatkichlari bilan farqni minimal 10 foizgacha qisqartirish milliy AKT sektorining global raqamli iqtisodiyotga muvaffaqiyatli integratsiyalashuviga va huquqiy noaniqlik bilan bog'liq xarajatlarni kamaytirishga xizmat qiladi.

Qiyosiy-huquqiy jihatlar

SI (sun'iy intellekt) boshqaruvining huquqiy mexanizmlarini chuqurroq tahlil qilish uchun faqat milliy doira bilan cheklanib qolmasdan, qiyosiy huquqshunoslik usullaridan foydalanish lozim. Yevropa Ittifoqi tajribasini O'zbekistonning hozirgi qonunchilik bazasi bilan solishtirish orqali nafaqat tartibga solishdagi uzilishlarni aniqlash, balki ushbu tafovutlarning tub nazariy sabablarini ham tushunish mumkin.

Ushbu bo'limda ikki xil huquqiy tizimning o'zaro nisbati ko'rib chiqiladi: bir tomonda — texnologik yangiliklarni mualliflik huquqi tizimiga kiritishni boshlagan "shakllangan" Yevropa modeli, ikkinchi tomonda — ijodkorlikni faqat inson mehnatining natijasi deb bilishi sababli innovatsiyalar uchun o'ziga xos "tor bo'g'iz" (to'siq) bo'lib qolayotgan O'zbekistonning klassik

huquqiy yondashuvi. Ushbu tahlildan maqsad — xalqaro standartlarni (masalan, ma'lumotlarni tahlil qilish normalari va shaffoflik qoidalarini) muallif va uning mehnati o'rtasidagi muhim bog'liqlikni saqlab qolgan holda milliy qonunchilikka moslashtirish yo'llarini topishdir.

YI modeli: O'ziga xoslik tamoyili va TDM bo'yicha murosaga kelish

Yevropa Ittifoqi huquqiy maydonida mualliflik huquqi himoyasi "o'ziga xoslik" (originality) tushunchasiga tayanadi. Bu tushuncha "muallifning shaxsiy intellektual ijodi" bilan uzviy bog'liqdir. Mazkur huquqiy yondashuv YI sudining "Infopaq" (C-5/08) ishi bo'yicha chiqargan qarorida o'zining yakuniy ifodasini topdi. Unda asarning himoya qilinishi bevosita insonning ijodiy hissasi borligiga bog'liqligi belgilab qo'yildi. Natijada, inson intellekti ishtirokisiz, faqat dasturiy algoritmlar yoki mashinalar tomonidan yaratilgan obyektlar subyektiv ijodiy unsurlar yo'qligi sababli mualliflik huquqi bilan himoya qilinmaydi.

Ushbu yondashuvga "Raqamli yagona bozor sharoitida mualliflik huquqini himoya qilish to'g'risida"gi direktiva (DSM direktivasi) sezilarli o'zgarishlar kiritdi. Xususan, uning 3 va 4-moddolari matn va ma'lumotlarni avtomatlashtirilgan tahlil qilish (TDM) jarayonlarini tartibga soladi. Yevropa qonunchiligi TDM jarayonini istisnolar tizimi orqali qonuniylashtirdi:

Ilmiy-tadqiqot maqsadlari uchun majburiy istisno joriy etildi.

Tijorat sektori uchun maxsus istisno kiritildi.

Tijorat tashkilotlari uchun joriy etilgan istisno mualliflarga o'z huquqlarini saqlab qolish va kontentdan foydalanishni cheklash imkonini beruvchi "voz kechish" (opt-out) huquqini beradi. Bunday mexanizm o'ziga xos murosa bo'lib, u SI tizimlarining innovatsion rivojlanishini rag'batlantirish bilan birga, mualliflarga o'z asarlari ustidan nazoratni saqlab qolish imkonini taqdim etadi.

2024-yilda qabul qilingan SI Akti (AI Act) mazkur tartibga solish tizimini yanada kuchaytirdi. Endilikda universal sun'iy intellekt modellari yaratuvchilari

o'z tizimlari haqida batafsil shaffoflik hisobotlarini e'lon qilishlari shart. Bu qoidalar ma'lumotlar borasidagi noaniqlikni yo'qotishga xizmat qiladi. Natijada mualliflar va nazorat qiluvchi organlar algoritmlarning ishlash prinsipi hamda modellarni o'qitishda foydalanilgan manbalar haqida ma'lumotga ega bo'ladilar. Bu esa raqamli davrda mualliflik huquqiga rioya etilishini tekshirish uchun o'ta muhimdir. Jadval 1: Asosiy huquqiy hujjatlar va nazariy-huquqiy asoslar

Ko'rsatkich (Mezon)	Yevropa Ittifoqi (YeI)	O'zbekiston Respublikasi (O'zR)
Asosiy huquqiy hujjatlar	SI to'g'risidagi Akt (2024); DSM direktivasi (2019)	Fuqarolik kodeksi (61-bob); "Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida"gi Qonun
Himoya qilish mezonlari	"O'ziga xoslik" (muallifning shaxsiy intellektual ijodi)	Jismoniy shaxsning "ijodiy mehnati"
Huquq subyekti	Faqat jismoniy shaxs (Antropotsentrik yondashuv)	Faqat jismoniy shaxs
SIning huquqiy maqomi	Texnik vosita va maxsus tartibga solish obyekti	Huquqiy bo'shliq (tartibga solishdagi vakuum)

1-Jadvalda keltirilgan Yevropa Ittifoqi va O'zbekiston Respublikasi huquqiy tizimlarining qiyosiy tavsifi shuni ko'rsatadiki, huquqiy obyektlar masalasida qarashlar o'zaro yaqin bo'lsa-da, texnologiyalarni tartibga solish usullarida katta tafovut mavjud. Har ikki huquqiy tizim qat'iy insonga yo'naltirilgan (antropotsentrik) yondashuvga asoslangan bo'lib, faqat

jismoniy shaxsni mualliflik huquqining mutloq subyekti deb tan oladi.

Biroq asarni himoya qilish mezonlari turlicha: YI huquqiy doktrinasida "o'ziga xoslik" (originality) muallifning intellektual ijod mahsuli sifatida qaralsa, O'zbekiston qonunchiligida "ijodiy mehnat" tushunchasiga urg'u beriladi. Bu farq juda muhim. Chunki O'zbekiston Fuqarolik kodeksidagi ijodiy mehnatning

klassik talqini insonning bevosita ishtirokiga qat'iy talablar qo'yadi. Bu esa inson roli faqat murakkab algoritmlarni boshqarish bilan cheklangan obyektlarni huquqiy himoya qilish imkoniyatini amalda cheklab qo'yadi.

Normativ hujjatlar tahlili, shuningdek, sun'iy intellektning huquqiy maqomini belgilashda jiddiy nomutanosiblik borligini ko'rsatadi. Yevropa Ittifoqi 2024-yilgi SI reglamenti va DSM direktivasini o'z ichiga olgan mukammal, ko'p bosqichli tartibga solish tizimini shakllantirgan. O'zbekiston huquqiy maydoni esa hozircha "huquqiy bo'shliq" holatida qolmoqda. Amaldagi Fuqarolik kodeksi va "Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida"gi qonunda SIga oid huquqiy ta'riflar mavjud emas. Bu esa bozor ishtirokchilari uchun noaniqlik vaziyatini keltirib chiqarmoqda.

O'zbekistonda maxsus normalarning yo'qligi SIn qonunchilik uchun "ko'rinmas" obyektga aylantiradi. Vaholanki, YIda u allaqachon maxsus nazoratni talab qiluvchi vosita sifatida tan olingan. Bunday holat tadqiqotning asosiy tezisini tasdiqlaydi: milliy qonunchilikdagi hozirgi bo'shliq raqamli innovatsiyalarni tijoratlashtirishga to'sqinlik qilmoqda va yangi tartibga solish modellarini tezroq joriy etishni taqozo etmoqda.

O'zbekiston konteksti: Inson mehnati bilan bog'liq huquqiy to'siq

O'zbekiston Respublikasining intellektual mulkni himoya qilish milliy tizimi Fuqarolik kodeksining 1041-1073-moddalari hamda "Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida"gi maxsus qonunga asoslanadi. Mazkur tizim kontinental (Rim-german) huquqiy

an'alariga tayanadi. Tizimning asosiy ustuni shundaki, mualliflik huquqining subyekti sifatida faqat ijodiy mehnati bilan asar yaratgan jismoniy shaxs tan olinadi. Huquqiy himoya asar yaratilgan faktning o'zi bilan, hech qanday rasmiyatchiliklarsiz avtomatik ravishda yuzaga keladi. Bu esa rassom, yozuvchi yoki kompozitorga g'oya obyektiv shaklga kelgan paytdan boshlab to'liq birlamchi mualliflik huquqini beradi.

Mazkur model o'zining kelib chiqishi jihatidan Fransiya va Germaniya kabi Yevropa davlatlarining huquqiy qarashlariga borib taqaladi. Bu mamlakatlarda ijodkor huquqlari eng ustuvor qadriyatlar qatoriga qo'yilgan. Ushbu yondashuvda intellektual faoliyat natijasi shunchaki tovar emas, balki muallif shaxsining ajralmas qismi sifatida ko'riladi. Bunday shaxsiy yondashuv (droit d'auteur) ijodkorga o'z asari taqdirini to'liq nazorat qilish imkonini beradi: nusxa ko'chirish va tarqatish huquqidan tortib, shaxsiy nomulkiy huquqlarini saqlab qolgan holda adolatli iqtisodiy daromad olishgacha.

O'zbekiston qonunchiligi va ingliz-amerika (copyright) modeli o'rtasidagi asosiy farq huquqiy himoya yo'nalishida namoyon bo'ladi. AQSH yoki Buyuk Britaniyada asosiy e'tibor ko'pincha tijoriy foydaga va yuridik shaxslarni birlamchi huquq egasi sifatida tan olishga (masalan, xizmat vazifasini bajarish tartibida yaratilgan asarlar doktrinasi orqali) qaratiladi. O'zbekistonda esa har doim muallif shaxsining manfaatlari ustuvor hisoblanadi. Bu tamoyil butun huquqni qo'llash amaliyotini, jumladan, mualliflik masalalari bo'yicha sud qarorlarini va huquqlarni boshqaga o'tkazishdagi

shartnomaviy munosabatlarni belgilab beradi.

O'zbekiston sharoitida muallif va uning asari o'rtasidagi mustahkam huquqiy bog'liqlik inson ijodiga bo'lgan chuqur hurmatni aks ettiradi. Mavjud huquqiy baza nafaqat ijodkor ziyolilarning huquqlarini mustahkamlaydi, balki milliy madaniyat rivoji uchun qulay muhit yaratadi. Qonun

mualliflarga barqaror himoya va o'z mehnat mahsulini samarali boshqarish imkonini berish orqali mamlakat madaniy merosini boyitish hamda milliy intellektual mahsulotni global miqyosga olib chiqish uchun kuchli rag'bat yaratadi.

Jadval 2: SIni tartibga solishning maxsus mexanizmlari

Mexanizm	YeIdagi maqomi	O'zbekistondagi maqomi
TDM (Matn va ma'lumotlarni tahlil qilish)	Qonuniylashtirilgan (2019/790-sonli direktivaning 3 va 4-moddalari).	Tartibga solinmagan; mualliflik huquqlari buzilishi xavfi yuqori.
"Opt-out" (Rad etish) huquqi	Huquq egalari uchun ko'zda tutilgan (o'qitish jarayonida ma'lumotlardan foydalanishni taqiqlash imkonini beradi).	Amalga oshirish mexanizmi mavjud emas.
Ma'lumotlar shaffofligi	SI modellari uchun foydalanilgan o'quv ma'lumotlarining majburiy hisoboti (qisqacha bayoni).	Ma'lumotlarni ochiqlash majburiyati mavjud emas.

2-Jadvalda sun'iy intellektni (SI) boshqarishning texnik masalalari batafsil bayon etilgan. Unda O'zbekiston huquqiy tizimida xalqaro amaliyotda standartga aylangan ma'lumotlarni nazorat qilish vositalari mavjud emasligi ko'rsatilgan. Matn va ma'lumotlarni avtomatlashtirilgan tahlil qilish (TDM) sohasida katta tafovut sezilmoqda: Yevropa Ittifoqida bu jarayon qonuniylashtirilgan va muvozanatga keltirilgan bo'lsa, O'zbekistonda maxsus qoidalar yo'qligi mualliflik huquqlarining ommaviy buzilishi xavfini tug'dirmoqda.

Bu holat dasturchilarni modellarni o'qitish uchun ma'lumot yig'ishda aniq

huquqiy ko'rsatmalardan mahrum qiladi. Shu bilan birga, huquq egalari o'z intellektual mulklarini ruxsatsiz foydalanishdan himoya qilish mexanizmiga ega emaslar.

"Opt-out" (asardan foydalanishni rad etish) huquqi va ma'lumotlar shaffofligi talablarini joriy etishdagi institutsional bo'shliq alohida e'tiborga loyiq. Yevropa modeli mualliflarga o'z asarlaridan modellarni o'qitishda foydalanishni taqiqlash imkonini beradi. Shuningdek, u dasturchilarga ma'lumot manbalarini ochiqlash majburiyatini yuklaydi. O'zbekistonda esa bunday mexanizmlar umuman yo'q.

Ushbu huquqiy bo'shliq milliy madaniy merosni xavf ostiga qo'yadi va mahalliy AKT (IT) yechimlarining jahon bozoridagi raqobatbardoshligini pasaytiradi. Chunki hozirgi kunda axloqiy me'yorlar va shaffoflikka rioya qilish global bozorda asosiy talab hisoblanadi. Keltirilgan ma'lumotlar adolatli raqamli ekotizim yaratish uchun milliy qonunchilikka shaffoflik standartlari va "opt-out" mexanizmlarini tezroq joriy etish zarurligini tasdiqlaydi.

Tadqiqot metodologiyasi

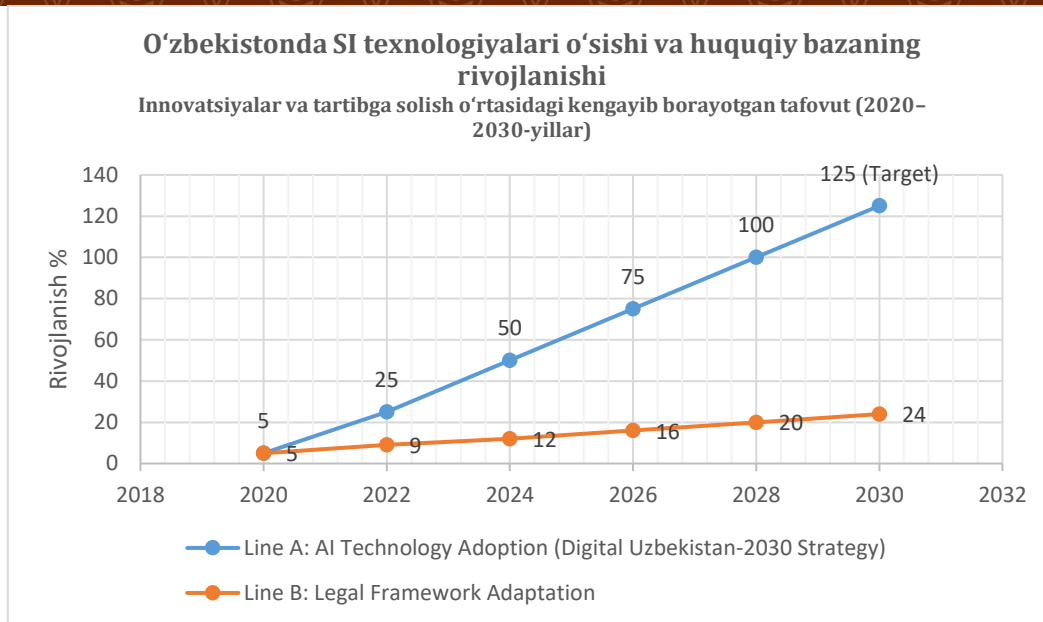
Qonunchilikni isloh qilish istiqbollari har tomonlama tahlil qilish va asoslash maqsadida ushbu ishda integratsiyalashgan uch yo'nalishli metodologik yondashuvdan foydalanildi. Bu nafaqat mavjud bo'shliqlarni aniqlashga, balki taklif etilayotgan o'zgarishlarning O'zbekiston huquqiy tizimi sharoitida qanchalik hayotiy ekanligini baholashga imkon beradi.

Funksional qiyosiy tahlil: Mazkur metod doirasida tadqiqot O'zbekiston va Yevropa Ittifoqi normativ hujjatlari matnlarini shunchaki solishtirish bilan cheklanib qolmaydi. Asosiy e'tibor YI reglamentlarining (masalan, SI Akti va DSM direktivasi) amaliyotda qo'llanilishi va funksional oqibatlarini o'rganishga qaratilgan. Bunday yondashuv Yevropa huquqiy tushunchalarining O'zbekiston ijtimoiy-iqtisodiy voqeligiga qanchalik moslashishini baholashga yordam beradi. Bu esa milliy huquqiy muhitga

to'g'ri kelmaydigan normalarni shunchaki ko'chirib olish xavfini kamaytiradi.

Formal-dogmatik metod: Ushbu usul O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 61-bobi qoidalarini batafsil va tanqidiy tahlil qilish uchun qo'llaniladi. Tadqiqotning maqsadi — insonga yo'naltirilgan yondashuvga asoslangan klassik intellektual mulk ta'rifi hamda SI tizimlari yaratgan kontentning o'ziga xos xususiyatlari o'rtasidagi tub ziddiyatlarni aniqlashdir. Tahlil natijasida amaldagi normalar samarali ishlamayotgan huquqiy to'qnashuvlar va noaniqlik sohalari aniq belgilab olinadi.

Strategik maqsadlarga yo'naltirilgan baholash: Amaldagi huquqiy baza "Raqamli O'zbekiston – 2030" davlat dasturining strategik maqsadlariga muvofiqligi bo'yicha tahlil qilinadi. Ushbu bosqichdan maqsad — iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasini sekinlashtirishi mumkin bo'lgan institutsional va huquqiy to'siqlarni aniqlashdir. Tadqiqotda qonunchilikni shunday takomillashtirish yo'llari izlanadiki, bunda mualliflik huquqi himoyasi taraqqiyotga to'siq bo'lmay, aksincha, innovatsion rivojlanish va texnologiya sektoriga investitsiyalarni jalb qiluvchi omilga aylansin.

Rasm 2. Huquqiy tartibga solishdagi bo'shliq

Taqdim etilgan chiziqli grafik 2020-2030-yillar oralig'ida O'zbekiston Respublikasida sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarini joriy etish sur'ati hamda qonunchilik bazasining unga moslashish tezligi o'rtasidagi jiddiy nomutanosiblikni aks ettiradi.

A chizig'i (SI joriy etilishi) tahlili:

Ma'lumotlar "Raqamli O'zbekiston - 2030" strategiyasining maqsadli ko'rsatkichlariga mos keluvchi barqaror o'sish trayektoriyasini ko'rsatmoqda. Texnologiyani o'zlashtirishning yillik murakkab o'sish sur'ati (CAGR) yuqori baholanib, 2030-yilga kelib prognoz qilingan 125 foizga yetishi kutilmoqda. Bu iqtisodiyotning faol raqamlashtirilayotganini hamda Sining davlat va xususiy sektorga shiddat bilan integratsiyalashayotganini bildiradi.

B chizig'i (Huquqiy moslashuv) tahlili:

Aksincha, huquqiy tartibga solish dinamikasi sezilarli darajada chiziqli inersiya, ya'ni sust rivojlanish bilan xarakterlanadi. O'n yillik davr

mobaynida huquqiy moslashuvchanlik ko'rsatkichi atigi 5 foizdan 24 foizgacha o'sgan. Bu esa qonunchilikning texnologik o'zgarishlarga nisbatan ancha sekin harakat qilayotganidan dalolat beradi.

Statistik tafovut:

2030-yilga kelib innovatsion rivojlanish va huquqiy ta'minot o'rtasidagi prognoz qilinayotgan farq 101 foiz punktni tashkil etadi. Bunday katta tafovut "huquqiy bo'shliq" shakllanayotganini ko'rsatadi. Mazkur holat kelgusidagi texnologik taraqqiyot uchun asosiy institutsional to'siqqa aylanishi hamda barcha bozor ishtirokchilari uchun huquqiy noaniqlik xavfini keltirib chiqarishi mumkin.

Muhokama: Huquqiy bo'shliqlarni bartaraf etish

Mavjud huquqiy ziddiyatlar tahlilidan aniq tartibga solish yechimlarini ishlab chiqishga o'tish shunchaki yuzaki o'zgarishlarni emas, balki huquqiy tartibga solishning yangi falsafasini yaratishni talab qiladi. Texnologik taraqqiyot qonun ijodkorligi jarayonidan ancha ilgari ketayotgan

bir paytda, O'zbekiston oldida innovatsiyalar ortidan quvish emas, balki voqealardan o'zib boruvchi, barqaror va moslashuvchan huquqiy muhit yaratish vazifasi turibdi.

Ushbu bo'limda men mavjud "huquqiy bo'shliq"ni tizimli huquqiy makonga aylantirishga qaratilgan islohotlar yo'l xaritasini taklif etaman.

Taklif etilayotgan chora-tadbirlar uchta asosiy ustunga tayanadi:

Mualliflik konsepsiyasini qayta ko'rib chiqish;

Ma'lumotlarni tahlil qilishni (TDM) qonuniylashtirish;

Algoritmshaffofligini ta'minlash. Mazkur qadamlar nafaqat milliy intellektual boylikni himoya qilishga, balki mamlakatning "Raqamli O'zbekiston - 2030" dasturi hamda Jahon savdo tashkilotiga (JST) integratsiyalashuv jarayoni doirasidagi strategik majburiyatlarini bajarishga ham xizmat qiladi.

Mualliflikni qayta ko'rib chiqish: "Inson ishtiroki" (Human-in-the-Loop) mezon

Hozirgi qat'iy bo'linish, ya'ni asarlarni faqat inson yaratgan obyektlarga yoki mutlaqo himoyalangan mashina natijalariga ajratish zamonaviy sun'iy intellekt (SI) tizimlari keltirib chiqarayotgan chaqiriqlarga javob bera olmay qoldi. Bunday ikki tomonlama (binar) yondashuv inson va algoritm o'rtasidagi hamkorlikning rang-barang shakllarini e'tibordan chetda qoldiradi va gibrid asarlar uchun huquqiy bo'shliqni yuzaga keltiradi. Shu munosabat bilan, O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 1042-moddasiga "ijodiy nazoratni baholash" (creative control

assessment) mezonini kiritishni taklif etamiz.

Mazkur konsepsiya doirasida asarning himoya qilinishini belgilashga tabaqalashtirilgan yondashuvni taklif qilamiz:

Instrumental yondashuv: Agar SI tizimi shunchaki texnik vosita — masalan, raqamli mo'yqalam yoki murakkab grafik muharrir — sifatida xizmat qilsa va yakuniy badiiy natija insonning ijodiy tanlovi hamda irodasi bilan belgilansa, bunday asar mualliflik huquqi obyektini maqomini saqlab qolishi va to'liq huquqiy himoya qilinishi lozim.

"Ijodiy nazorat" mezoniga o'tish SI davrida insonning markaziy o'rni haqidagi Yevropadagi keng ko'lamlilimiy munozaralarga mos keladi. Kasali (2024) ta'kidlaganidek, "inson ishtiroki" (human-in-the-loop) modelini nafaqat texnik talab, balki "o'ziga xoslik" (originality) tushunchasining me'yoriy chegarasi deb bilish kerak. Ushbu yondashuvni qabul qilish orqali O'zbekiston "yo hamma narsa, yo hech narsa" degan xavfli tuzoqdan qutuladi. Chunki hozirda Sining har qanday ishtiroki asarni himoyadan mahrum etishga olib kelmoqda.

Bu yerda ilmiy ahamiyat shundaki, huquqiy e'tibor yakuniy natijadan qaror qabul qilish jarayoniga ko'chadi. Agar inson generativ jarayon ustidan "ijodiy nazorat"ni saqlab qolsa (promptlarni tanlasa, natijalarni qayta ishlab mukammallashtirsa va muhim tanlovlarni amalga oshirsa), SI mustaqil agent emas, balki inson tafakkurining murakkab davomchisi bo'lib qoladi. Bu esa Fuqarolik kodeksining 1042-moddasini kengroq talqin qilishga imkon beradi: qonun raqamli vositalarning

murakkabligidan qat'i nazar, insoniy "intelektual uchqun"ni himoya qiladi.

Avtonom generatsiya: Agar SI obyektini minimal yoki shablon so'rov asosida, insonning sezilarli ijodiy hissisiz mustaqil yaratsa, bunday natija umumfoydalanishdagi mulk (public domain) deb tan olinishi va undan foydalanish erkin bo'lishi kerak.

Bunday mexanizmning joriy etilishi nafaqat qonunchilikni texnologik voqelikka moslashtiradi, balki an'anaviy inson san'atining qadr-qimmatini saqlab qolishga ham xizmat qiladi. Texnik yordam va algoritmik ijod o'rtasidagi aniq chegara intellektual boylikni himoya qilish hamda raqamli davrda ijodiy faollikni rag'batlantirishning asosiy sharti bo'ladi.

Inson Ishtirokidagi Mualliflik Huquqini Taqsimlash Modeli

Sun'iy intellekt (SI) tomonidan yaratilgan kontentda mualliflikni aniqlash tizimi

Inson Ijodiy Hissasiga Misollar

✓ Sezilarli Inson Ishtiroki

- Batafsil ijodiy so'rovlar (promptlar)
- Sezilarli darajadagi qo'lda tahrirlash
- Tanlash va tartibga solish
- Iterativ takomillashtirish jarayoni
- O'ziga xos ijodiy yo'nalish

✗ Minimal Inson Ishtiroki

- Umumiy, bir so'zli so'rovlar (promptlar)
- To'liq avtonom tarzda yaratish
- Inson tomonidan ko'rib chiqilmagan yoki tahrirlanmagan
- To'g'ridan-to'g'ri, o'zgartirilmagan natija
- Ijodiy qaror qabul qilinmagan

Rasm 3. Inson ishtiroki konsepsiyas

Mualliflik hissasini baholashning algoritmik modeli

Taklif etilayotgan blok-sxema ijodiy hissani talqin qilishning algoritmik usuli bo'lib, muallif uni O'zbekiston huquqni qo'llash amaliyotiga tatbiq etishni tavsiya qiladi.

"Salmoqli ijodiy hissa" mezoni

Mazkur modelning markaziy bo'g'ini inson ishtiroki darajasini baholashdan iborat. Model sun'iy intellekt (SI) ijodkorligini shunchaki inkor etish yondashuvidan voz kechib, jarayonga aniq sifat ko'rsatkichlarini kiritadi.

Natijalarni tabaqalashtirish

Mualliflik huquqi bilan himoyalangan asar: Agar SI murakkab vosita sifatida qo'llanilgan bo'lsa

(masalan, interaktiv qayta ishlash, original ijodiy yo'nalish berish, jiddiy tahrirlash), asarga huquqiy himoya beriladi. Bu O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 1042-moddasidagi insonga yo'naltirilganlik mohiyatini saqlab qolgan holda, uni raqamli voqelikka moslashtirish imkonini beradi.

Umumfoydalanishdagi mulk: Avtonom tarzda yaratilgan natijalar (oddiy so'rovlar, tahrirlarsiz generatsiya) umumfoydalanishdagi mulk hisoblanadi va barcha uchun ochiq bo'lib qoladi.

Modelning huquqiy qiymati

Ushbu model sud qarorlaridagi subyektivlikni, ya'ni sudyaning shaxsiy qarashlariga bog'liqlikni kamaytiradi. "Salmoqli inson hissi" va "Minimal inson hissi" o'rtasidagi aniq chegara huquqlarni ro'yxatga olish va nizolarni hal qilishning shaffof mexanizmini ta'minlaydi. Bu esa taklif etilayotgan islohotning eng muhim bo'g'inidir.

Ikki bosqichli TDM istisnolarini joriy etish

Neyron tarmoqlari modellarini o'qitish bosqichida yuzaga keladigan huquqiy ziddiyatlarni samarali hal qilish uchun O'zbekiston Respublikasi matn va ma'lumotlarni avtomatlashtirilgan tahlil qilish (TDM – Text and Data Mining) uchun maxsus huquqiy rejim joriy etishi maqsadga muvofiqdir. Mazkur tashabbus mualliflik huquqi bilan himoyalangan kontentdan SI modellarini o'qitishda foydalanish masalasidagi noaniqliklarga chek qo'yadi. Buning uchun quyidagi ikki bosqichli tartibga solish tizimi taklif etiladi:

1. Akademik va ilmiy tadqiqotlar

Mualliflik huquqiga doir qonunchilikka akademik va ilmiy-tadqiqot maqsadlarida ma'lumotlardan erkin foydalanish imkonini beruvchi majburiy istisno kiritish zarur. Bu yechim mamlakatimizda mashinaviy o'rganish va tabiiy tilni qayta ishlash kabi sohalarni rivojlantirish uchun kuchli institutsional turtki bo'ladi. Universitetlar va ilmiy markazlar uchun huquqiy to'siqlarning olib tashlanishi "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida texnologik suverenitetni ta'minlovchi milliy bilimlar bazasini shakllantirishga xizmat qiladi.

2. Tijoriy foydalanish va innovatsiyalar

SI texnologiyalaridan tijorat maqsadlarida foydalanish segmentida TDM jarayonlariga "mashina o'qiy oladigan opt-out" (foydalanishni rad etish) mexanizmi orqali ruxsat berish taklif etiladi. Mazkur modelga ko'ra, agar muallif yoki huquq egasi maxsus metama'lumotlar yoki texnik vositalar orqali o'z asaridan foydalanishni aniq taqiqlab qo'ymagan bo'lsa, tadbirkorlik subyektlari ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilishda erkin bo'ladilar. YI direktivasining 4-moddasiga muvofiq ishlab chiqilgan ushbu yondashuv moslashuvchan muhit yaratadi: u innovatsion kompaniyalarni zarur resurslar bilan ta'minlaydi, shu bilan birga mualliflarga o'z kontentini nazorat qilish va undan raqamli muhitda daromad olish imkonini qoldiradi.

Biroq, ikki bosqichli TDM tizimini joriy etish barcha manfaatdor tomonlarning manfaatlarini chuqur tushunishni talab qiladi. Kintais (2024) ta'kidlaganidek, umumiy xarakterdagi istisnolar texnologik gigantlar va

individual ijodkorlar o'rtasidagi tizimli nomutanosiblikni hal qilishda yetarli bo'lmashligi mumkin. O'zbekiston uchun bu shuni anglatadiki, qonunchilik islohotlari shunchaki "ma'lumotlarni tahlil qilishga ruxsat berish" bilan cheklanmasdan, balki "opt-out" mexanizmi shunchaki rasmiy huquq emas, balki texnik jihatdan ishlaydigan vositaga aylangan shaffof ekotizimni yaratishi lozim.

Bu yerdagi asosiy nazariy vazifa — mashinalarning "o'qish huquqi" bilan insonlarning "ruxsat berish huquqi" o'rtasidagi muvozanatni topishdir. YIning TDM bo'yicha yondashuvini qabul qilish orqali O'zbekiston "Ulkan ma'lumotlar" (Big Data) davrida "insofli foydalanish" (fair use) chegaralarini belgilash bo'yicha global harakatga qo'shiladi. "Mualliflik huquqi to'g'risida"gi qonunga taklif etilayotgan ushbu o'zgarishlar innovatsiyalar uchun katalizator bo'lib xizmat qiladi va "Raqamli O'zbekiston - 2030" strategiyasida ko'zda tutilganidek, ijodiy iqtisodiyot barqarorligini ta'minlagan holda dasturchilar uchun huquqiy aniqlik yaratadi.

Ochiqlik tartibga solish vositasi sifatida

O'zbekiston Respublikasi uchun sun'iy intellekt (SI) tizimlari yaratuvchilarining axborot ochiqligi bo'yicha Yevropa standartlariga mos keluvchi huquqiy vositalarni joriy etish strategik jihatdan asoslangan qadamdir. Gap SI modellari yetkazib beruvchilariga algoritmlarni o'qitishda foydalanilgan

ma'lumotlar manbalari haqidagi umumlashtirilgan ma'lumotlarni ochiqlash majburiyatini yuklash haqida bormoqda. Bunday yondashuvning ahamiyati shunchaki mualliflik huquqi masalalaridan ancha kengroqdir: u etik jihatdan shaffof texnologik muhitga poydevor qo'yadi va raqamli innovatsiyalarga nisbatan institutsional ishonchning ortishiga xizmat qiladi.

Bu, ayniqsa, milliy madaniy merosni himoya qilish nuqtai nazaridan o'ta muhimdir. Agar shaffoflik standartlari hayotga tatbiq etilsa, O'zbekistonlik mualliflar va tadqiqotchilar o'zlarining noyob madaniy boyliklari — qadimiy adabiy obidalardan tortib zamonaviy san'at asarlarigacha bo'lgan kontentning global SI modellariga qanchalik integratsiyalashganini kuzatish imkoniga ega bo'ladilar.

Mazkur holat intellektual mulk obyektlaridan foydalanilganini tekshirish uchun zarur huquqiy shart-sharoitlarni yaratadi. Natijada huquq egalari nafaqat samarali monitoring olib borishlari, balki uzoq istiqbolda adolatli haq (gonorar) talab qilishlari ham mumkin bo'ladi. Shunday qilib, ma'lumotlar shaffofligi global texnologik eksport va mahalliy ijodkorlarning huquqlari o'rtasidagi muvozanatni ta'minlab, mamlakatning **"raqamli suvereniteti"***ni himoya qiluvchi vositaga aylanadi.

Jadval 3: O'zbekiston Respublikasi qonunchiligiga taklif etilayotgan o'zgartirishlar.

Islahot obyekti	Amaldagi holat (Status-kvo)	Taklif etilayotgan o'zgartirish (Takomillashtirilgan)
Fuqarolik kodeksi (1042-modda)	Mualliflik faqat jismoniy shaxsning ijodiy mehnati bilan cheklangan ⁸ .	"Inson ishtiroki" (Human-in-the-loop) chegarasini joriy etish; bunda faqat muallifning shaxsiy intellektual ijodini aks ettiruvchi SI yordamida yaratilgan asarlarni himoya qilish.
"Mualliflik huquqi to'g'risida"gi qonun	Roziliksiz foydalanishga nisbatan umumiy taqiq mavjud ⁹ .	Ilmiy tadqiqotlar va tijoriy ishlanmalar uchun TDM (ma'lumotlarni tahlil qilish) bo'yicha qonuniy istisnolarni (YeI 3 va 4-moddalari muqobili) hamda "Opt-out" mexanizmlarini kiritish.
SI tomonidan yaratilgan kontentning maqomi	Huquqiy noaniqlik (huquqiy bo'shliq/vakuum); aniq maqom belgilanmagan.	Sun'iy intellekt tomonidan avtonom tarzda (inson ishtirokisiz) yaratilgan kontentga "Umumfoydalanishdagi mulk" maqomini berish.

Ushbu yakuniy xulosalar qismining akademik o'zbek tilidagi professional va tushunarli tarjimai:

3-jadvalda keltirilgan islohotlarning konseptual modeli hozirgi huquqiy noaniqlik holatidan raqamli davr chaqiriqlariga moslashgan, muvozanatli tartibga solish tizimiga o'tishni taklif etadi. Islohotlarning asosiy bo'g'ini — O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 1042-moddasiga "inson ishtiroki" (human-in-the-loop) mezonini kiritish orqali uni zamonaviylashtirishdir.

Sun'iy intellekt (SI) orqali yaratilgan mahsulotlar sharoitida huquqiy jihatdan mavhum bo'lib qolayotgan amaldagi "ijodiy mehnat" tushunchasiga qat'iy yopishib olish o'rniga, yangi yondashuv faqat

muallifning ***"shaxsiy intellektual ijodi"***ni aks ettiruvchi asarlarnigina himoya qilishni taklif etadi. Bu huquqning insonga yo'naltirilganlik mohiyatini saqlab qolgan holda, SIDan yuqori texnologiyali vosita sifatida foydalanishni qonuniylashtirishga imkon beradi. Mazkur o'zgarish ijodkorlar va tadqiqotchilar hamjamiyati uchun o'ta muhimdir.

Islohotlarning ikkinchi strategik yo'nalishi "Mualliflik huquqi to'g'risida"gi qonundagi huquqiy bo'shliqni bartaraf etishga qaratilgan. Muallif Yevropa standartlariga tayanib, matn va ma'lumotlarni tahlil qilish (TDM) jarayonlari uchun akademik va tijorat segmentlariga bo'lingan maxsus qonuniy istisnolarni joriy etishni tavsiya qiladi.

Huquq egalari uchun “opt-out” (rad etish) mexanizmining joriy etilishi hamda to’liq avtonom tarzda yaratilgan kontentning umumfoydalanishdagi mulk toifasiga o’tkazilishi intellektual mulk sohasining himoya qilinmaydigan obyektlar bilan asossiz to’lib ketish muammosini hal qiladi. Ushbu choralar birgalikda shaffof va bashorat qilinadigan huquqiy muhit yaratadi. Bu nafaqat huquqbuzarlik xavfini minimal darajaga tushiradi, balki mahalliy SI innovatsiyalariga investitsiya jalb qilish uchun jozibador yurisdiksiyani shakllantirib, “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi maqsadlarini amalga oshirishni ta’minlaydi.

Ushbu yakuniy xulosaning akademik o‘zbek tilidagi professional va ravon tarjimasini:

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni yaqqol ko‘rsatmoqdaki, O‘zbekistondagi raqamli islohotlarning muvaffaqiyati milliy huquqning texnologik o‘zgarishlarga qanchalik tez va aniq moslasha olishiga bevosita bog‘liq. Fuqarolik kodeksidagi “ijodiy mehnat” tushunchasining hozirgi klassik talqini generativ sun’iy intellekt (SI) keltirib chiqarayotgan chaqiriqlarga samarali javob bera olmasligi kundankunga ayon bo‘lmoqda. “O‘yin qoidalari”dagi bunday davomli noaniqlik nafaqat AKT (IT) sohasining rivojlanishiga to‘sqinlik qilmoqda va biznes uchun ortiqcha to‘siqlar yaratmoqda, balki qonun himoya qilishi lozim bo‘lgan inson iste’dodining qadrini ham tushirmoqda.

Agar bugun raqamli makonda huquqlarni taqsimlashning aniq chegaralari belgilanmasa, “intellektual kapital” tushunchasi amaliy

mazmunidan ayrilib, shunchaki rasmiyatchilikka aylanib qolish xavfi tug‘iladi. Shunday ekan, huquqiy arxitekturaning moslashuvchanligi huquqshunoslar uchun shunchaki texnik vazifa emas, balki algoritmlar davrida insoniy hissa takrorlanmasligini saqlab qolishning strategik shartidir.

Yevropa tartibga solish standartlariga, xususan, YIning SI Akti va DSM direktivasiga strategik yo‘nalish olishni xorijiy tajribani shunchaki ko‘chirib olish deb emas, balki ongli geosiyosiy va iqtisodiy qadam sifatida ko‘rish lozim. O‘zbekiston uchun ushbu ilg‘or tizimlarni moslashtirish noyob imkoniyatlarni ochadi: bir tomondan, mahalliy AKT sektori jadal o‘sishi uchun xavfsiz va bashorat qilinadigan muhit yaratasa, ikkinchi tomondan, ijodkorlarning huquqlarini himoya qilishning mustahkam tizimini barpo etadi. O‘zbekiston JST shafeligidagi global savdo tizimida munosib o‘rin egallashi uchun mamlakat qonunchiligi texnologiyalarning o‘zidan ham tezroq rivojlanishi shart. TDM (ma’lumotlarni tahlil qilish) uchun istisnolar kiritish va kontent yaratishda inson ishtiroki tushunchasini mustahkamlash milliy huquq hamda xalqaro hamkorlarning kutuvlari o‘rtasidagi to‘siqlarni olib tashlaydigan amaliy qadamlardir. Ushbu takliflarning amalga oshirilishi tashkilotga a‘zo bo‘lish uchun zarur bo‘lgan huquqiy muhitni yaratadi va mamlakatning mintaqaviy texnologik yetakchi sifatidagi maqomini mustahkamlaydi.

Shunga qaramay, yangilangan qonunchilikning qabul qilinishi tizimli transformatsiyaning faqatgina dastlabki bosqichidir. Kelgusi ilmiy bahslar va

amaliy tadqiqotlar huquqni qo'llash mexanizmlariga qaratilishi lozim. Asosiy masala — ma'muriy va sud organlarining shiddat bilan o'zgarayotgan texnologik voqelikka moslashishga tayyorligidir. O'zbekistondagi huquqiy tafakkurning kelajagi regulyatorning algoritmik innovatsiyalarni rag'batlantirish va

mualliflik huquqining gumanistik asoslarini saqlab qolish o'rtasidagi nozik muvozanatni qay darajada saqlay olishiga bog'liq bo'ladi. Yakuniy natijada aynan shu muvozanat raqamli iqtisodiyot milliy modelining hayotiylikini belgilab beradi.

References:

1. Abbott, R. (2020). *The reasonable robot: Artificial intelligence and the law*. Cambridge University Press.
2. O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi. IV bo'lim: Intellektual mulk. Lex.uz. <https://lex.uz/docs/180552>
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida (PF-6079-son). Lex.uz.
4. Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC. (2019). *Official Journal of the European Union*, L 130/92.
5. O'zbekiston Respublikasining Qonuni. Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida (O'RQ-42-son). Lex.uz
6. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act). (2024). *Official Journal of the European Union*.
7. WIPO. (2024). *Generative AI: Perspectives on intellectual property*. World Intellectual Property Organization Report.
8. Bradford, A. (2024). *The digital empire: The global battle to regulate technology*. Oxford University Press.
9. Casali, M. (2024). AI authorship and the human-centric approach: Lessons from the EU AI Act. *Computer Law & Security Review*, 52, 105921.
10. Craig, C. J., & Kerr, I. R. (2021). The robot luthier: Maintaining the sociality of intellectual property in the age of algorithms. *Cardozo Arts & Entertainment Law Journal*, 39(3), 601-648.
11. Geiger, C., & Frosio, G. (2024). *Text and data mining in the AI era: Legal constraints and opportunities*. Edward Elgar Publishing.
12. Gervais, D. J. (2020). The machine as author. *Iowa Law Review*, 105(5), 2053-2106.
13. Ginsburg, J. C. (2025). Generative AI and the copyright law: Who owns the prompt's output? *Columbia Journal of Law & the Arts*, 48(1).
14. Guadamuz, A. (2024). A spider without a web: Intellectual property and generative AI. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 19(2), 115-127.
15. Hupka, S. (2024). Generative AI and the TDM exception: A global perspective. *International Review of Intellectual Property and Competition Law (IIC)*, 55(2), 182-205.

16. Karliuk, M. (2023). The EU AI Act: Between safety and innovation. *European Journal of Legal Studies*, 15(1), 11-24.
17. Margoni, T., & Kretschmer, M. (2025). Training AI: The new frontier of intellectual property strategy. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 20(1), 45-58.
18. Mezei, P. (2024). *Copyright and the challenge of generative AI*. Cambridge University Press.
19. Quintais, J. P. (2024). Generative AI and copyright: The urgency of role-specific rules. *Philosophy & Technology*, 37(1), 5. <https://doi.org/10.1007/s13347-023-00685-w>
20. Rosati, E. (2024). *Copyright in the digital single market: Article-by-article commentary to the provisions of Directive 2019/790 (2nd ed.)*. Oxford University Press.
21. Sag, M. (2023). Copyright safety for generative AI. *Houston Law Review*, 61(1).
22. Samuelson, P. (2024). Generative AI meets copyright. *Science*, 381(6654), 158-161.
23. Senftleben, M. (2023). Generative AI and fair use. *International Review of Intellectual Property and Competition Law (IIC)*, 54(7), 1051-1065.
24. Strowel, A. (2024). AI and copyright: Looking for the right balance between creators and developers. *GRUR International*, 73(3), 215-228.
25. Synodinou, T. E. (2025). The harmonisation of exceptions and limitations in the AI era. In *Research Handbook on EU Copyright Law*. Edward Elgar Publishing.